

POZITIVIZAM

- Druga polovica 19. st.
- Povijest književnosti se u to vrijeme nastoji uspostaviti kao nepristrano, objektivno i sustavno proučavanje književnosti u povijesnom slijedu.
- Pozitivizam je naziv za filozofsku orijentaciju koja teži da svaku spoznaju izvede iz činjenica koje se mogu iskustveno provjeriti. Pozitivizam u *znanosti o književnosti* ima nešto uže značenje – njime se najčešće naziva široko shvaćeno uvjerenje o tome da se smisao književnog djela može objektivno utvrditi na temelju poznavanja činjenica iz autorova života.
- Karakteriziraju ga *biografizam* (proučavanje biografija autora), *historizam* (književna djela su spomenici svog vremena te se moraju razmatrati i tumačiti u okviru povijesnog istraživanja o uvjetima njihova nastanka) i *psihologizam* (potrebno je proučavati psihologiju autora kako bi se razumjele njegove tvorevine).
- Od presudne važnosti za njih je bio *sadržaj* (naspram oblika), jer on kao tema ili kao misaoni sadržaj uvelike određuje i način na koji je književno djelo oblikovano.
- Danas je neodrživ zbog pretjeranog biografizma, naivnog uvjerenja da se književnost može objasniti kao prirodna pojava te nepostojanja smisla za analizu umjetničke strukture tekstova. - Glavni predstavnici: Wilhelm Scherer, Hippolyte Taine.
- Glavni protivnici: Wilhelm Dilthey, Heinrich Wölfflin, Benedetto Croce.

Hippolyte Taine (1828-1893, Francuska)

- Stvorio cjelovito učenje o rasi, sredini i trenutku kao činiocima pomoću kojih valja objasniti svako književno djelo.

Wilhelm Scherer (1841-1886, Njemačka)

- Smatrao je da u književnosti postoji kazuhalna veza kao u prirodnim pojavama.
- Povijest književnosti zasnovao je na proučavanju djela kao izraza ličnosti pisaca i karakteristika naroda kojemu oni pripadaju.

Wilhelm Dilthey (1833-1911, Njemačka) -

Vidi str. 16.

Heinrich Wölfflin (1864-1945, Švicarska) -

Protivnik pozitivizma.

- Upozorio na stil kao način umjetničkog oblikovanja (naglasak na obliku, a ne na sadržaju).
- Djelo *Temeljni pojmovi povijesti umjetnosti* – renesansu i barok suprotstavlja kao dva stila, pri čemu su oni i povijesni i bezvremenski, kao dva načina viđenja koji ne ovise o sadržaju.

Benedetto Croce (1866-1952, Italija) -

Protivnik pozitivizma.

- Književnu kritiku i povijest književnosti pokušao je zasnovati isključivo na intuiciji, tj. doživljaju – jedino doživljaj garantira vrijednost književnih djela.

Jurij Tinjanov (1894-1943, Rusija)

- **Problemi jezika stiha** (1924) – ključni tekst druge faze ruskog formalizma. Ističe da pojam građe ne možemo odvojiti od oblika jer je u poeziji riječ o građi koja je već poprimila određeni oblik. Junak djela će se u književnom djelu ponašati prema zahtjevima pravila umjetnosti, a ne života. Pravila umjetnosti se mijenjaju, pa je oblik književnog djela dinamičan. Dinamičnost podrazumijeva uzajamno djelovanje raznih elemenata, ali uz isticanje jedne skupine činilaca na račun drugih (npr. u 18. st. fabula je vladala razvojem likova te je ona bila konstrukcijsko načelo koje je vladalo drugim elementima romana).
- **Književna činjenica** (1924) i **O književnoj evoluciji** (1927) – manifesti treće faze ruskog formalizma. Ne spominje više ni očučenje ni postupak, a kao novi pojmovi javljaju se konstrukcijsko načelo, dominantna, funkcija itd.
- **Književna činjenica** – smatra da definirajući književni rod ne smijemo uzimati kao kriterij drugorazredne karakteristike, kao npr. duljina samog djela (trebali bismo ih razvrstavati po njihovoj funkciji, a time bi podjela na poeziju i prozu bila ozbiljno osporena).
- **O književnoj evoluciji** – kritizira individualistički psihologizam i objašnjavanje književnosti po načelu uzroka i posljedica (antipozitivistički stav).
- **Problemi proučavanja jezika i književnosti** – kratki napis Tinjanova i Jakobsona koji dokazuje da se ruski formalizam kretao prema kasnijem strukturalizmu.

Boris Ejhenbaum (1886-1959, Rusija) -

Nazvao formaliste specifikatorima.

- Čuven po svojim esejima (npr. o Gogoljevoj *Kabanici* – upozorio na činjenicu da tu priču možemo ispravno shvatiti tek ako imamo na umu da je Gogolj usmeno kazivao svoje priče).
- Članak **Teorija formalne metode** (1925) – kaže da formalisti nisu razvili neku cjelovitu teoriju književnosti.
- Djelo **Književnost, teorija, kritika, polemika** (1927).

Boris Tomaševski (1890-1957, Rusija)

- Djelo **Teorija književnosti** (1925) – uveo razliku između fabule i sižea: fabula je kronološki uzročni i posljedični slijed događaja u stvarnosti, a sižea je umjetnički raspored događaja u pripovjednom tekstu, a nastaje premetanjem kronološkog redoslijeda u fabuli.

Vladimir Propp (1895-1970, Rusija)

- Djelo **Morfologija bajke** (1928) – proveo je analizu stotinjak ruskih bajki, ali ne po sadržaju nego po strukturalnim svojstvima. Razlikuje uloge (jednu ulogu može imati više likova) i funkcije (čin nekog lika sa stajališta važnosti za radnju).

Roman Jakobson (1896-1982, Rusija/ Češka/ SAD) -

Veza između ruskih formalista i čeških strukturalista.

- Prvenstveno je lingvist, a smatrao je da je kritika u uskoj vezi s lingvistikom.

- Knjiga **Revision** (1938) – pokušao je ocrtati povijest engleskog pjesništva od 17. do 19. st. Za njega je „wit“ kriterij vrijednosti (neka vrst mješavine duhovitosti, ironije i pjesničke samodiscipline).
- Djelo **The Great Tradition** (1947) – pomalo se udaljava od Eliota. Preuredio je kanon engleske književnosti i promaknuo pisce čija su djela sadržavala ne tako konvencionalne, ali jednako moralne sudove o povijesti i društvu. Kaže da su svi pisci u toj tradiciji zainteresirani prvenstveno za formu.
- Kasnija kritika ga je smatrala elitistom i dogmatičnim pa ga uglavnom spominje u negativnom kontekstu.
- Q. D. Leavis (njegova žena) u djelu **Fikcija i čitateljska publika** (1932) je ocrtala povijest naglog porasta broja čitatelja romana u industrijsko doba i pesimistično usporedila popularnu književnost 19. st. i suvremene bestselere.

Ivor Armstrong Richards (1893-1979, Velika Britanija)

- Htio je stvoriti psihološku teoriju umjetnosti i pokušao strogo odijeliti znanstvenu i pjesničku uporabu jezika.
- Djelo **Načela književne kritike** (1924) – razradio je čitav estetski sustav zasnovan na analizi psihičkih poticaja i uvjerenju o tome da pjesničko djelo prenosi čitaocu iskustvo o organizaciji i koordinaciji poticaja. Razlikuje tehničke komentare, koji se odnose na književni predmet, i kritičke komentare, koji se bave književnim doživljajem.
- Djelo **Praktična kritika** (1929) – izložio je niz pokusa u vezi s čitanjem: tražio je od studenata da slobodno komentiraju pjesme kojima nisu znali autora – rezultati su uglavnom bili strašni i dokazivali su nezrelost, bahatost, neobrazovanost itd., no ustrajao je da se te prepreke mogu ukloniti obrazovanjem. Zaključuje da je čitanje teksta redovito neuspješno, pa zato ponovno uspostavlja načela pomnog čitanja koje bi ispravilo uobičajene pogreške. Tako nije doveo u pitanje načela nove kritike, nego potkrijepio teorijsku potrebu da se čitatelj posveti pomnom, objektivnom čitanju. Pokazao je kako je težak i neophodan zadatak kritičara utvrditi jedino ono što je u tekstu sadržano.
- Smatrao je da poezija sređuje ljudske poticaje u skladne cjeline, pa je zbog toga pripisivao pjesništvu veliku važnost u doba kada su tradicionalna vjerovanja dovedena u pitanje.

William Empson (1906-1984, Velika Britanija)

- Zagovarao pomno čitanje.
- Djelo **Staljna razina višeznačnosti** (*Seven Types of Ambiguity*, 1930) – tekst je opisao kao složen sklop istovremenih smislova.

Cleanth Brooks (1906-1994, SAD, [kli:ænθ])

- Hereza parafraze – pjesma je svojevrsna estetska tvorevina, jedinstvena cjelina, pa je zato parafraza pjesme nedopustivo osiromašenje, redukcija na nešto što više nije pjesma.
- Djelo **Dobro sačinjena urna** (1947) – pjesmu uspoređuje s dobro oblikovanom, iznimno izrađenom, stabilnom vazom. Pjesnička zadaća je ujediniti iskustvo, što se najuspješnije postiže pjesničkim paradoksom. Uzima pjesme iz raznih razdoblja engleske književnosti i zaključuje da neka vrst paradoksa postoji u svojoj vrijednoj poeziji, a ne samo u metafizičara (novim kritičarima su prigovarali da uzimaju svojstva tzv. metafizičke poezije i proglašavaju ih za svojstva pjesništva uopće).

William Kurtz Wimsatt (1907-1975, SAD)

- S M. Beardsleyem: esej **Zabluda o namjeri** (*The Intentional Fallacy*, 1946) – procijenili su da autorovo iskustvo i njegova namjera nemaju nikakve važnosti da bi se razumjelo značenje djela jer: ili autor nije uspio ostvariti svoju namjeru pa se značenje djela ne poklapa s njom (tada njegovo svjedočanstvo neće ništa reći o značenju djela, nego samo ono što je htio reći), ili se značenje djela poklapa s njegovom namjerom (ali onda autorovo svjedočanstvo neće ničemu pridonijeti). Jedina namjera koja je važna u autora jest namjera da napiše književno djelo.

- Hermeneutički postupci primjenjuju se u modernoj lingvistici, psihologiji, teoriji književnosti, socijalnoj antropologiji i drugdje gdje se javlja povijesni plan odnosa istraživanja nekoga smisla danog predmeta.

Friedrich Schleiermacher (1768-1834, Njemačka)

- Filolog, filozof, klasicist, teolog.
- Krajem 18. st. udario je temelje filološkoj hermeneutici. Kako ona prema njemu više nije imala neposrednu vezu s vlastitim svijetom, umjetnička i književna tradicija postale su strane svom izvornom značenju, pa on zadaje hermeneutici cilj da ponovno uspostavi prvotno značenje djela. - Kaže da umjetničko djelo gubi dio svog značenja ako se povijesno ne očuva njegovo izvorno određenje. Prema tome, pravo značenje djela je ono koje je imalo od nastanka. Rekonstrukcija autorske namjere nužan je i dovoljan uvjet koji određuje značenje djela.
- Djelo ***Hermeneutika i kritika s primjenom na Novi zavjet, sv. I., Prvi dio: Hermeneutika*** (1819) – kaže da sve što treba bližu odredbu u nekom danom govoru smije se odrediti samo iz područja jezika koje je zajedničko piscu i njegovoj prvoj publici.
- Opisao je metodu *suosjećanja* ili *divinacije*, koja se poslije nazivala *hermeneutičkim krugom*. Prema toj metodi tumač najprije iznosi hipotezu o shvaćanju djela u cjelini, zatim potanko analizira dijelove, a onda se vrati preinačenom razumijevanju cjeline. Metoda pretpostavlja da između dijelova i cjeline postoji odnos međuovisnosti: ne možemo spoznati cjelinu, a da ne spoznamo dijelove, ali ne možemo spoznati dijelove ako ne spoznamo cjelinu koja određuje njihove funkcije. Metoda je problematična jer pretpostavlja da hermeneutički krug može premostiti povijesni raskorak između prošlosti i sadašnjosti, tj. tumača i teksta i rekonstruirati prošlost.

Wilhelm Dilthey (1833-1911, Njemačka)

- Protivnik pozitivizma; obnavlja hermeneutiku.
- Kritizirao nastojanje pozitivizma da se društvene znanosti ponašaju s prirodnima – smatrao je da književna djela treba razumjeti kao individualne tvorevine i ne objašnjavati ih kao prirodne pojave.
- Razvija ideju tzv. duhovne povijesti – književnost je izraz duhovne situacije pojedine epohe.
- *Razumijevanje* (skromniji cilj hermeneutike ljudskog iskustva) suprotstavlja *eksplikaciji* (objašnjenju, koja jedina može dosegnuti znanstvenu metodu kakva se primjenjuje na pojave u prirodi). Tekst se može razumjeti, ali se ne može objasniti npr. nekom namjerom (povezano sa Schleiermacherovim hermeneutičkim krugom).

Martin Heidegger (1889-1976, Njemačka) -

Vidi str. 13.

Hans-Georg Gadamer (1900-2002, Njemačka)

- Zanimao se za hermeneutiku javnog odgovora na tekst (kolektivno čitanje).
- Bio je osnivač i glavni zastupnik filozofske hermeneutike.
- Izravno je utjecao na teoriju recepcije, posebice na Jaussa.
- Djelo ***Istina i metoda*** (1960) – nastavlja se baviti tradicionalnim pitanjima hermeneutike nakon Schleiermachera (Što je značenje teksta? Koliko je za značenje teksta mjerodavna autorska namjera? Mogu li se razumjeti tekstovi koji su nam povijesno ili kulturno strani? Ovisi li svako razumijevanje o našoj povijesnoj situaciji?).
- Prema njemu, smisao teksta nikad ne iscrpljuju namjere njegova autora. Kad tekst prijeđe iz jednog povijesnog konteksta u drugi, pridaju mu se novi smislovi koje nisu predviđeli ni autor ni prvi čitatelji.
- Smatra da je svako tumačenje kontekstualno, ovisno o kriterijima što se odnose na kontekst u kojemu se odvija, a pritom se tekst može spoznati i razumjeti jedino sam po sebi. Dakle nakon Heideggera se

književno stvaralaštvo, no ono ne može biti predmet nikakve povijesti. Proučavanje književnog stvaralaštva je prepustio psihologiji. Dakle najprije je priznao opravdanost književne povijesti, da bi je se zatim odrekao i odgovornost da se njome bave svalio na povjesničare. - Djelo **Sur Racine** (1963) – polemika s Picardom o autorskoj namjeri (vidi str. 48).

- Djelo **Elementi semiologije** (1964) – jedan od ključnih tekstova na području semiotike. Spominje analogiju između jezika i lista papira koju je iznio Saussure o pojmu vrijednosti. Saussureova teza o postanku jezika veoma je utjecala na Barthesa: omogućila mu je da s tradicionalnog i lokalnog pojma arbitrarnosti znaka (u smislu nemotiviranosti i nužnosti) prijeđe na pojam arbitrarnosti ne samo jezika kao sustava nego i svake proizvodnje značenja, odnosa govora prema zbiljskome.
- Za njega, jezik i književnost nisu područje gdje vrijedi više ili manje, nego sve ili ništa: kod nije više ili manje referencijalan, realistični roman nije realističniji od pastoralnog romana.
- Članak **Uvod u strukturalnu analizu pripovjednih tekstova** (1966) – ključni tekst francuske naratologije. Isključuje referenciju i prvenstvo daje jeziku jer jezik nadomješta zbilju. Kaže kako funkcija pripovjednog teksta nije da „predstavlja“, nego da stvori predstavu, ali koja nije mimetička. Ono što se zbiva u pripovjednom tekstu nije referencijski gledano ništa, ono što se zbiva je samo jezična djelatnost.
- Djelo **Kritika i istina** (1966) – sažeo je stožerna načela sveučilišne „kritičke vjerodostojnosti“ (objektivnost, ukus i jasnoća), koja je htio zamijeniti „znanošću o književnosti“. Teorija nastupa kad se pretpostavke uobičajenog diskursa o književnosti više ne prihvaćaju kao samorazumljive, kad se one propituju, prokazuju kao povijesne konstrukcije, kao konvencije. Uspoređuje kritičara i pisca rečenicom „Knjiga je svijet.“ jer kritičar govori o knjizi kao što pisac govori o svijetu.
- Članak **Smrt autora** (1968) – kaže da se objašnjenje nekog djela uvijek traži u muškarcu ili ženi koji su ga proizveli, kao da je djelo ispovijest i ne služi drugome do povjerenju. On autora nadomješta jezikom koji je neosoban i anoniman. Čitatelj je, a ne autor, mjesto gdje nastaje jedinstvo teksta, na svom odredištu umjesto na izvorištu, ali taj čitatelj nije ništa osim netom razvlaštenog autora, nego se i on poistovjećuje s funkcijom: on je onaj netko koji dolazi na jednom mjestu sve tragove od kojih se pisani tekst sastoji. Svrgnuće autora znači i prijelaz iz sustavnog strukturalizma u dekonstrukcijski poststrukturalizam. - Članak **Stvarnosni učinak** (1968) – analizira realizam kao formalni učinak, ispražnjen od sadržaja. Uspoređuje se na primjer u opisu salona u Flaubertovoj pripovijesti kao na nepotrebno zabilježenu, suvišnu zbiljnost, bez ikakve funkcije sa stajališta strukturalne analize pripovjednog teksta. Beznačajni predmet denotira zbiljsko pa time opravdava, ovjerava realizam, a Barthesu je potrebno da u romanu bude nepotrebno zabilježenih pojedinosti koje bi upućivale samo na zbiljsko i time se proizvodi stvarnosni učinak.
- Djelo **S/Z** (1970) – više se ne postavlja pitanje „Kako književnost kopira zbilju?“ nego „Kako postiže da mislimo da kopira zbilju?“. Barthes je zaključio da ni u najrealističnijem romanu referent nema „zbiljnosti“ (ne možemo opise shvatiti doslovno), dakle, ono što u teoriji realističnog teksta zovemo zbiljskim uvijek je samo kod prikazivanja, nikad nije posrijedi kod izvedbe. Jedini prihvatljivi način na koji se otada postavlja pitanje odnosa književnosti i zbilje jest u terminima „referencijalne opsjene“ ili „stvarnosnog učinka“ (izraz koji je uveo Barthes). Cilj mimeze nije da proizvede opsjenu zbiljskog svijeta, nego opsjenu istinitog diskursa o zbiljskome svijetu. Realizam je dakle opsjena koju proizvodi intertekstualnost. Iza papira nije zbiljsko, referent, iza papira je referencija, ono što je već napisano. S pojavom intertekstualnosti prešlo se sa zatvorenog teksta na otvoreni tekst, ili barem sa strukturalizma na poststrukturalizam. U tom djelu je predložio i razlikovanje između *čitljivog* (realističnog) i *pisivog* (začudnog). Djela koja su pisiva i sama malo-pomalo postaju čitljiva (potrošna, klasična). Čitanju on prilazi iz teksta, poimajući ga kao program (hermeneutički kod) kojemu se čitatelj podređuje.
- Odustao je od pokušaja da definira književnost i zadovoljio se dosjetkom: „Književnost je ono što se poučava, to joj je jedino svojstvo“.

etapa iz opisa u tumačenja arbitrarna te zato što tumačenje nužno prethodi opisu. Ne može se opisati ono što se već prethodno nije protumačilo, tj. čin opisivanja već je sam po sebi tumačenje.

Umberto Eco (1932-2016, Italija)

- Književnik, književni kritičar, teoretičar kulture i semiotičar. Proslavio se romanom *Ime ruže*.
- Smatrao je da se svako umjetničko djelo otvara u bezgraničnu lepezu mogućih čitanja.
- Zbirka eseja *Granice tumačenja* (1990) – između autorove namjere i namjere čitatelja uvodi *intentio operis* (namjera djela). No kako tekst nema svijesti, govoriti o *intentio operis* znači kriomice iznova uvesti autorsku namjeru pod nazivom koji ne zvuči tako sumnjivo ili izazovno.

Preview from Notesale.co.uk
Page 30 of 76

MARKSIZAM

- To je filozofski pravac, odnosno politička ideologija temeljena na spisima njemačkog filozofa Karla Marxa i Friedricha Engelsa, koji su često u svojim radovima pisali o umjetnosti, a osobito o književnosti.

- Djelo **Intention** (1957) – sa stajališta analitičke filozofije promišlja o književnom i neknjiževnom značenju i namjeri.

Frank Kermode (1919-2010, Velika Britanija) - Utvrdio je da se u Iserovoj estetskoj recepciji književna teorija konačno uskladila sa zdravim razumom: svatko zna da stručno osposobljeni čitatelji čitaju iste tekstove drugačije od ostalih čitatelja, temeljitije i sustavnije, što je dovoljno da se dokaže da tekst nije u potpunosti određen. Kaže da u biti estetika recepcije ne kaže ništa više o čitanju nego bilo tko tko bi pomno empirijski promatrao čitanje.

Wayne Clayson Booth (1921-2005, SAD)

- Knjiga **Retorika fikcije** (1961) – uveo pojam *implicitnog autora*. Svrstavajući se protiv nove kritike u sporu oko autora, tvrdio je da se autor iz djela nikad ne povlači potpuno, nego u njemu uvijek ostavlja zamjenika koji će djelo nadzirati kad on bude odsutan: implicitnog autora. To je bio način da se odbaci budući stereotip o smrti autora. Razjasnio je kako autor „čitatelja pravi, kao što pravi svoje drugo ja, a najuspješnije je ono čitanje u kojemu se autor i čitatelj mogu potpuno uskladiti“. Zato je u svakom tekstu autor za čitatelja priredio mjesto komplementarno implicitnom autoru, koje čitatelj može, ali ne mora zauzeti. Prema tome je Iser skovao naziv *implicitni čitatelj* (vidi str. 29).

Francis Haskell (1928-2000, Velika Britanija)

- Najugledniji predstavnik povijesti ukusa (ogranak povijesti umjetnosti) koja proučava kolanje djela, stvaranje velikih zbirki, uspostavu muzeja, tržište umjetnina.
- Djelo **Rediscoveries in Art: Some Aspects of Taste, Fashion, and Collecting in England and France** (1976) – „Kažu nam da je vrijeme vrhovni sudac. Tu tvrdnju nije moguće ni potvrditi ni opovrgnuti. Ne možemo biti sigurni da umjetnik koji se otme zaboravu neće ponovno pasti u zaborav“ (pretpostavka od koje polazi povijest ukusa).

Noam Chomsky (1928, SAD)

- Lingvist, filozof, kognitivni znanstvenik, politički aktivist, pisac i predavač. - Tvorac generativne gramatike (odbacuje upotrebu korpusa).

Hayden White (1928, SAD)

- Teoretičar povijesti.
- Poznat je po studiji **Metapovijest: povijesna imaginacija u devetnaestostoljetnoj Europi** (1973) – potaknut usponom naratologije 1970-ih, predstavio je svoj poetički model povijesti.
- Pokazavši da se historiografija temelji na pripovijedanju, izbrisao je granicu između povijesti i književnosti.

Claude Bremond (1929, Francuska) -

Semiolog, naratolog.

- Djelo **Logika narativnih mogućnosti** (1973).

Pierre Bourdieu (1930-2002, Francuska)

- Jedan od najutjecajnijih sociologa 20. st. Proučavao je sociologiju književnog polja.
- Djelo **Les règles de l'art** (1995) – smatrao da se stavovi prema književnosti i umjetnosti ustrojavaju u parove opreka, koje se često naslijeđe iz polemičke prošlosti, a poimaju se kao nepremostive antinomije, po načelu sve ili ništa, ali je i zarobljuju nizom lažnih dilema.

Georges Poulet (1902-1991, Belgija)

- Kritika svijesti smatra da se iz koncepcije književnosti može odstraniti biografski autor, a da se pritom ne dovede u pitanje uobičajena predrasuda prema kojoj je namjera neizostavni predmet svakog tumačenja. Taj pristup zahtijeva od kritičara empatiju i identifikaciju; treba ponovno proživjeti stvaralački projekt. Ta vrsta kritike obično zapostavlja povijesni kontekst u korist imanentnog čitanja koje u tekstu vidi aktualizaciju autorove svijesti.
- Knjiga *La Pensée indéterminée* (1985) – taj novi tip fenomenološkog *cogito* kojemu su obilježja velike teme poput prostora i vremena, Poulet naziva *neodređenom mišlju* što se izražava u cijelome djelu. Autor dakle preživljava, makar i kao „neodređena misao“.

Hans-Georg Gadamer (1900-2002, Njemačka)

- Djelo *Istina i metoda* (1960) – prema njemu, smisao teksta nikad ne iscrpljuju namjere njegova autora. Kad tekst prijeđe iz jednog povijesnog konteksta u drugi, pridaju mu se novi smislovi koje nisu predvidjeli ni autor ni prvi čitatelji.
- Smatra da je svako tumačenje kontekstualno, ovisno o kriterijima što se odnose na kontekst u kojemu se odvija, a pritom se tekst može spoznati i razumjeti jedino sam po sebi. Otad se svako tumačenje poima kao dijalog između prošlosti i sadašnjosti. Vremenska udaljenost između tumača i teksta naziva se *stapanje obzora* i ono postaje neizbježno i produktivno obilježje tumačenja.
- Njegova postavka o namjeri i o vrijednosti nastoji udovoljiti i logici i zdravome razumu. Upozorava da ne treba propitivati isključivo što je htio reći a ne već podjednako istraživati što hoće reći tekst.

Eric Donald Hirsch Jr. (1928, SAD)

- Djela *Validnost tumačenja* (1967) i *Principi tumačenja* (1976) – kako bi pobio protuintencionalističku tezu, razlikuje *značenje* i *smisao* teksta, pri čemu je *značenje* sve ono što u recepciji teksta ostaje postojano (odgovara na pitanje „Što znači ovaj tekst?“), ono je jedinstveno; a *smisao* dovodi značenje u vezu sa situacijom, on je promjenjiv, otvoren. Kad čitamo tekst, bio on suvremen ili star, njegovo značenje povezujemo sa svojim iskustvom, pridajemo mu vrijednost izvan njegova izvornog konteksta.
- Smatra da su velika djela neiscrpiva, svaki ih naraštaj razumijeva na svoj način: čitatelji u njima nalaze nešto čime će razjasniti aspekt svog iskustva. No ako je djelo neiscrpivo, to ne znači da nema izvornog značenja ni da autorova namjera nije kriterij toga izvornog značenja.
- Ističe kako se izvorno značenje rijetko kad dovodi u pitanje, ali neki prije naglašavaju izvorno značenje, a drugi trenutni smisao. Gotovo nitko ne tvrdi da daje prednost trenutnom smislu pred izvornim niti odbacuje obavijest koja bi razjasnila izvorno značenje. Implicitno, gotovo svi komentatori priznaju da postoji izvorno značenje, ali nisu svi spremni na isti napor da bi ga rasvijetlili.

Paul Ricœur (1913-2005, Francuska)

- Namjera je kriterij koji je prihvatljiv za govor i usmenu komunikaciju, ali je previše normativan i nerealističan koncept u pogledu književnosti ili pisane predaje uopće. Kaže da se subjektivna namjera subjekta koji govori i značenje njegova diskursa međusobno prekrivaju na takav način da razumjeti što govornik hoće reći i njegov diskurs znači isto. Vijek teksta izmiče dovršenom obzoru onoga što je proživio njegov autor. Važnije je što kaže tekst nego što je htio reći autor.

SVIJET / PREDSTAVLJANJE / MIMEZA / REFERENCIJA

- O čemu govori književnost? *Mimeza* je naziv za odnose između književnosti i zbilje. Nju je dovela u pitanje književna teorija koja je inzistirala na samostalnosti književnosti u odnosu prema zbilji, referentu, svijetu. Sukob se događa između dvaju suparničkih stereotipa – ili književnost govori o svijetu, prikazuje zbilju (prema aristotelovskoj, humanističkoj, klasičnoj, realističkoj, naturalističkoj, marksističkoj tradiciji), ili književnost govori o književnosti (prema modernoj tradiciji i književnoj teoriji).
- *Mimeza* je kroz povijest promijenila značenje. Za Platona, *mimeza* je oponašateljski modus pripovijedanja, kao u tragediji, kad je sve u upravnom govoru. Ona pruža privid da za pripovjedni tekst odgovara netko drugi, a ne autor. Platon umjetnost osuđuje kao „oponašanje oponašanja“ jer ona kopiju podmeće kao izvornik i udaljava od istine. Aristotel preinačuje uporabu naziva *mimeza* – otada ne pokriva samo dramu nego i pripovjedni tekst. Za njega je *mimeza* prikazivanje ljudskog djelovanja jezikom te pretpostavlja da jezik može preslikati zbilju. Također kaže kako nije pjesnikov posao da pripovijeda o stvarnim događajima nego o onome što bi se moglo očekivati da će se dogoditi; i da radije treba birati prikazivanje nemogućeg, a vjerojatnog, nego mogućeg, a nevjerojatnog. Teoretičari su ustrajali da vjerojatno dakle nije ono što se može dogoditi kao moguće, nego ono što je prihvatljivo prema općem mišljenju, što odgovara kodu i pravilima društvenog dogovora a time se *mimeza* još više udaljuje od zbilje.

Erich Auerbach (1892-1957, Njemačka/ SAD)

- Djelo *Mimeza. Prikaz zbilje u zapadnoeuropskoj književnosti* (1946) – izradio je panoramu prekretnica pojma *mimeza* velikom nekoliko tisućljeća, od Homera do Virginije Woolf. Analizira realizam koji se sve više poistovjećivao s idejom referencijalne preciznosti zapadne književnosti. Povijest zapadne književnosti ocrtao je kao težnju za prikazivanjem zbilje.

Roman Jakobson (1896-1982, Rusija/ Češka/ SAD)

- Članak *Lingvistika i poetika* (1960) – središnja teza referata je model komunikacije između pošiljatelja i primatelja. Šest je funkcija u komunikacijskom činu i šest čimbenika koji određuju komunikaciju. Od tih funkcija posebno su nam bitne dvije: *referencijalna*, usmjerena na kontekst poruke, tj. prema zbilji i *poetska*, usmjerena prema poruci kao takvoj. Kaže kako bi bilo teško naći verbalne poruke koje bi obavljale samo jednu funkciju, ali napominje kako je u književnosti poetska funkcija dominantna, dakle u književnosti se naglašava poruka.

Claude Lévi-Strauss (1908-2009, Francuska, [stkos])

- Članak *Strukturalna analiza u lingvistici i antropologiji* (1945) – nije čuo zbilju. Položaj povlaštenog elementa književnosti dodijelio je pripovijedanju.

Roland Barthes (1915-1980, Francuska)

- Članak *Uvod u strukturalnu analizu pripovjednih tekstova* (1966) – isključuje referenciju i prvenstvo daje jeziku jer jezik nadomješta zbilju. Kaže kako funkcija pripovjednog teksta nije da „predstavlja“,

- Njegova postavka o namjeri i o vrijednosti nastoji udovoljiti teoriji i zdravom razumu.
- U 19. st., s usponom historizma, dotad bezvremeni pojam „klasik“ počeo je označavati povijesnu fazu, povijesni stil kojemu se mogu odrediti početak i kraj, no to nije narušilo normativnu i nadpovijesnu vrijednost klasika. Gadamer obnavlja koncept klasičnog usprkos historizmu – klasično je zbilja koja je istodobno povijesna i nadpovijesna. Klasična su djela sama po sebi vlastito tumačenje; imaju moć da posreduju između sadašnjosti i prošlosti.
- Kod njega, tisućljetno značenje klasičnoga kao nametnute norme podudara se s historističkim pojmom klasičnoga kao određenog stila. Klasik je uvijek označavao fazu, vrhunac stila; klasično je uvijek opravdavala, proizvodila razumna procjena. Istodobno povijesno i bezvremeno, klasično postaje prihvatljiv model svakog odnosa između sadašnjosti i prošlosti.

Monroe Curtis Beardsley (1915-1985, SAD)

- Knjiga *Estetika: Problemi u filozofiji kritike* (1958) – spor između dvije protivničke teorije, objektivizma i subjektivizma, ostavlja nerazriješenim i predlaže srednji put – instrumentalističku teoriju, prema kojoj estetska vrijednost ovisi o rasponu estetskog doživljaja koji je kadar pobuditi, i to sa stajališta tri glavna kriterija: *jedinstvenost*, *složenost* i *snaga* potencijalnog doživljaja. Te tri osobine omogućuju da se utemelji racionalan način da drugog tumača uvjerimo kako griješi. Genette je smatrao da je njegova teorija nedosljedna te da ta tri vrijednosna kriterija podsjećaju na tri stara uvjeta ljepote prema Tomi Akvinskome (*integritas*, *consonantia* i *claritas*), te da su to značajke klasičnog djela u uobičajenom smislu.

Thomas Stearns Eliot (1888-1965, SAD/ Velika Britanija)

- Djelo *Religija i književnost* (1935) – dijelio je književnost i vrijednost: smatrao da se o liječnosti teksta (o tome pripada li književnosti) odlučuje na temelju isključivo estetskih kriterija, ali da veličina književnog teksta ovisi o književnim kriterijima (koji nisu estetski).

Gérard Genette (1930, Francuska)

- Za njega ni namjera ni vrijednost niti imaju nikakve teorijske metodavnosti i nipošto nisu prihvatljivi kriteriji u proučavanju književnosti.
- Smatra da je djelo koje je svladalo klasičnu vremena dostojno da traje i budućnost mu je osigurana.

Theodor Adorno (1903-1969, Njemačka)

- Smatrao je da djelo postaje klasik kad mu prvotni učinci ishlape ili kad se prevladaju, a pogotovo kad se parodiraju. Proteklo vrijeme djelo oslobađa suvremenog okvira i prvotnih učinaka koji su priječili da se ono čita takvo kakvo je po sebi.

Nelson Goodman (1906-1998, SAD)

- Rekao je da umjetnička djela nisu trkaći konji, nije nam prvenstveni cilj proglasiti pobjednika.

SADRŽAJ:

- Jean Paul Sartre
- Maurice Blanchot
- Paul Ricœur
- Jean Starobinski
- Hans Robert Jauss
- Wolfgang Iser

HERMENEUTIKA

16

- Friedrich Schleiermacher
- Wilhelm Dilthey
- Martin Heidegger
- Hans-Georg Gadamer
- Paul Ricœur
- Hans Robert Jauss
- Eric Donald Hirsch
- Peter Szondi
- Kathy Eden

STRUKTURALIZAM

19

- Ferdinand de Saussure
- Charles Bally
- Louis Hjelmslev
- Émile Benveniste
- Claude Lévi-Strauss
- Roland Barthes
- Michael Riffaterre
- Algirdas Julien Greimas
- Gérard Genette
- Lucien Goldmann
- Jurij Lotman
- Tzvetan Todorov
- Thomas Pavel

POSTSTRUKTURALIZAM I DEKONSTRUKCIJA

25

- Jacques Derrida
- Paul de Man

Preview from Notesale.co.uk
Page 76 of 76